

Dona i migració a Granollers

1. Introducció: les migracions, un fenomen molt antic

183

Ponències
Anuari del
Centre d'Estudis
de Granollers
2001

El nostre país ha estat per tradició, i ho continua sent, un país amb grans fluxos migratoris, tant de ciutadans espanyols com forans. Moltes generacions d'espanyols/es han viscut la necessitat d'emigrar a altres zones de l'estat o, fins i tot, a l'estranger (recordem la gran quantitat d'andalusos/es i extremeñys/es en terres catalanes o els catalans/es que podem trobar a Suïssa). A més, gràcies a la situació geogràfica de la Península Ibèrica, històricament hem rebut la influència de cultures que han marcat de forma profunda la nostra pròpia evolució cultural (romans, àrabs, jueus...).

Però en els últims anys, sembla que els moviments migratoris s'estan accelerant. La nostra memòria històrica recent ens remet a migracions dins del mateix estat però no sembla que recordem que la nostra pròpia cultura és fruit de l'intercanvi de coneixements de diferents grups humans. Sigui com sigui, la nostra societat comença a presentar una dimensió multicultural. Els diferents col·lectius ètnics comencen a fer-se visibles en una societat poc acostumada a tanta diversitat.

Tot i així, la presència d'estrangers és relativament escassa. A l'Estat espanyol, i per extensió a Catalunya, un 3 % de la població és d'origen forà, sigui quina sigui la seva procedència. En canvi a Granollers i a les poblacions que l'envolten (les Franqueses i Canovelles) aquest nombre creix aproximadament fins al 5 % a causa sobretot de la incorporació al món del treball d'individus d'origen divers. Les estadístiques ens amaguen però el sexe de les persones, i de fet, d'immigrants (magribins¹, xinesos, senegambians, iugoslaus, peruans...) homes se n'ha parlat molt però, què sabem de les dones? No només canvien de país de residència «ells» sinó que «elles» també formaran part important de la comunitat. És

¹ Magrib en àrab significa nord, i és el terme que s'empra per referir-nos a qualsevol país de l'àrea nord, amb clima mediterrani, de l'Àfrica: Marroc, Algèria, Tunísia, i en un sentit ampli també Líbia i Mauritània (en aquest treball només ens referirem als tres primers països).

perillós generalitzar quan es parla d'immigrants perquè no es pot posar dins d'un mateix sac homes i dones, ja que tot i tenir un mateix origen presenten problemes diferents i fins i tot l'adaptació al país d'acollida pot distar molt entre els uns i les altres.

Ens hem acostumat a llegir moltes notícies o fins i tot treballs d'investigació seriosos que ometen el col·lectiu femení, opció que es justifica (si es pot justificar) dient que el grup de dones és inferior en nombre al d'homes, però hem de començar a descartar aquesta raó. Estudis demogràfics actuals² assenyalen que la immigració s'està feminitzant per raó de la reagrupació familiar i de la demanda de mà d'obra femenina per ocupar llocs de treball, sobretot en l'àmbit domèstic.³

I si ens ubiquem a Granollers i el seu entorn, quin és el col·lectiu femení estranger més nombrós i arrelat a la ciutat?. Doncs com a d'altres ciutats, trobem en primer lloc el col·lectiu magribí, amb un 38% dels estrangers extracomunitaris empadronats, d'aquests aproximadament la meitat són dones. Malgrat tot, a diferència del conjunt de Catalunya aquest percentatge es troba molt proper, numèricament parlant, a dues comunitats més:⁴ la llatinoamericana (en la qual la majoria són dones) amb un 29%, i la subsahariana o de l'Àfrica Negra (on la presència d'homes és força més elevada), amb un 27%.

L'arribada de la comunitat magribina a Granollers va començar a produir-se a finals dels anys seixanta quan marroquins/es de ciutats del nord del Marroc com Tetuan, Tànger i Nador, troben les fronteres de França tancades; però no serà fins als anys vuitanta quan s'incrementen en gran manera les arribades i també quan es diversifiquen els llocs de procedència, sobretot arriba gent de zones rurals (de Larraix, de Xauen i alguns del Rif). De fet ara podem dir que ja s'ha produït el reagrupament familiar de moltes de les famílies marroquines de Granollers, i fins i tot podem parlar de l'existència d'una segona i tercera generació que s'ha obert camí a la comunitat granollerina.

² Cabré, Anna (1990). «Les migracions a Catalunya 1900 - 2000», a Roque, M.A. (ed.). *Simposium Internacional: Els moviments humans en el Mediterrani Occidental*. Institut Català d'Estudis Mediterranis, Barcelona.

³ Llei orgànica d'estrangeria (2000): articles 39 i 40 sobre el «funcionament del contingent de treballadors estrangers», BOE núm. 10, Madrid.

⁴ Consell Comarcal del Vallès Oriental (2001). «Estudi sobre la immigració a Granollers». *Observatori del Vallès Oriental*, núm. 12.

En canvi els subsaharians instal·lats a Granollers i les seves rodalies, van tardar més temps a arribar. A finals dels anys setanta arriben sobretot homes senegambians joves que van accedir en un primer moment al Maresme⁵ i anys més tard es van expandir a altres zones com el Vallès Oriental. Pertanyen sobretot a les ètnies mandinga, fula i sarahole i el reagrupament familiar no va començar fins als anys noranta, raó per la qual la presència de dones encara no es troba igualada en nombre.

Per últim la comunitat llatinoamericana, la més recent però important numèricament, presenta unes característiques peculiars. Es tracta d'un grup molt heterogeni que als anys setanta emigrava dels seus països per qüestions de caire polític – ideològic però que amb els anys també s'ha convertit en una opció econòmica, sobretot de dones.⁶

2. La hipòtesi de treball: Les dones com a agents del canvi

Durant els darrers anys la meua feina com a antropòloga i mediatora cultural⁷ a diferents estaments públics del Vallès (Oriental i Occidental) m'ha fet reflexionar sobre la situació en què viuen les famílies que provenen d'altres zones del món. A les meves primeres inquietuds s'hi ha anat sumant els coneixements adquirits per la pràctica professional, un reguitzell de converses amb amics i amigues immigrants i sobretot el material escrit sobre propostes i treballs d'investigació que ja s'han portat a terme a les nostres contrades.

Tota aquesta informació sobre la qual he donat voltes i més voltes ha fet que em plantejés la hipòtesi de treball següent: Les dones, les transmissores més importants dels costums, dels estils de vida i dels valors de la seva comunitat són més sensibles al canvi cultural i, per tant, cal treballar amb elles si es vol aconseguir una plena integració de tot el grup a la societat.

⁵ Kaplan, Adriana (1991). «Trabajo de campo en Senegambia» *Revista de Treball Social*, núm. 123, Barcelona

⁶ Ramirez, Eugènia (1996). *Inmigrantes en España: vidas y experiencias*. Centro de Investigaciones Sociológicas (CIS), Madrid

⁷ Mediadors/es per a la diversitat (2001). *Programa d'intervenció educativa amb la població immigrant de Terrassa* Inèdit, Ajuntament de Terrassa

La raó, entre d'altres que hi pugui haver, és que a causa dels rols que adopten socialment i sobretot al paper que exerceixen com a responsables directes de l'educació, l'alimentació i la cura dels fills/es i dels ancians/es de la família en la majoria de societats, es troben més avesades al xoc cultural intrafamiliar, que es produeix per les diferències en les pràctiques socials i culturals, i aquest fet les condiciona a estar receptives a noves solucions als problemes diaris.

Val a dir que les dones han revelat, a mig termini, una major capacitat de comprensió de la nova situació, fet que les converteix en el principal agent del canvi social i cultural. I, per tant, cal reconèixer i incidir sobre les necessitats vitals i educatives d'aquestes dones per poder millorar la situació socioeconòmica i educativa de tot el col·lectiu i evitar així la marginalitat a què sovint es troben abocats/des.⁸

3. Els objectius: La plena integració

El projecte de recerca «Dona i migració» vol partir d'una perspectiva emic⁹ per així conèixer-nos una mica millor, evitant les actituds xenòfobes per ambdues bandes, pel col·lectiu autòcton però també pel col·lectiu immigrant. Els tòpics sobre dones d'altres cultures i, per descomptat, sobre dones immigrants no són en la majoria d'ocasions certs,¹⁰ no estem davant de dones submises i víctimes dels seus parents. Aquesta és una visió negativa de les dones immigrants que genera actituds racistes pel desconeixement que tenim d'altres formes de vida, desconeixement que hem d'evitar.

La finalitat d'aquesta recerca és conèixer la problemàtica de les

⁸ Aixelá, Yolanda (2000). *Mujeres en Marruecos. Un análisis desde el parentesco y el género*. Alboránbellaterra, Barcelona.

⁹ L'antropologia utilitza des dels anys seixanta una diferenciació entre la «perspectiva ètica» i la «perspectiva èmica». Es tracta d'una distinció relativa al mètode de treball. Les investigacions que es basen en una «perspectiva ètica» s'aproximen a l'estudi de les representacions culturals a partir dels conceptes desenvolupats des del punt de vista de l'observador o l'estudiós. Per contra, a les recerques basades en la «perspectiva èmica» els investigadors utilitzen conceptes i distincions que són significatius i específics per a la cultura observada; dit d'una altra manera, el punt de vista de l'observat és el més valuós per a l'anàlisi final.

¹⁰ Roque, M. Àngels (1999). *Dona i migració a la Mediterrània occidental*. Ed. Proa, Barcelona.

dones immigrants de Granollers i el seu entorn, analitzant el cas concret de les dones marroquines i apuntant possibles vies de solució per a les necessitats detectades com a prioritàries del col·lectiu extracomunitari.

Per aconseguir un apropament òptim a les necessitats sentides del col·lectiu es valoraran sobretot les opinions de les dones i per aconseguir la màxima diversitat es treballarà tant a Granollers (on els barris amb més immigrants són els de Sant Miquel, la Font Verda i Congost) com a les poblacions properes (les Franqueses i Canovelles). Un cop identificades aquestes necessitats, es prioritzaran les més urgents i s'apuntaran propostes per treballar la plena integració de les comunitats foranes.

La investigació fa necessari emmarcar quatre objectius generals que es subdividiran en específics per sistematitzar la recollida de dades i l'anàlisi posterior:

3.1. Conèixer la presència real, a Granollers i rodalies, de dones immigrades :

- Comptabilitzar el nombre total d'immigrants segons el lloc de procedència, l'edat i el sexe.
- Descriure la distribució geogràfica de la immigració femenina en els diferents districtes de la ciutat.
- Comparar les dades quantitatives obtingudes i valorar les diferències segons sexe a tres bandes : migració extracomunitària, migració comunitària i població autòctona.

3.2. Descriure i analitzar les variables socials, econòmiques i culturals que incideixen en la situació de la dona immigrant a Granollers,¹¹ emfatitzant en la situació de la dona magribina:¹²

- Reconeixer les raons (opcions personals) que les han portat a emigrar i les condicions en què ho fan.
- Enumerar les expectatives de futur.
- Reconeixer la seva ocupació segons país de procedència, i la

¹¹ Relats i Casos, Mercè (2001) «La pobresa i la immigració a Granollers i el seu entorn» a *Ponències. Anuari del Centre d'Estudis de Granollers*. Associació Cultural, Granollers.

¹² Garcia, Sira i de la Serna, Marta (1995). *A cara descoberta, ser marroquina i viure a Catalunya*. Columna, Barcelona.

¹³ CCOO i CITE (1999). *Estudio sobre las necesidades formativas de la población inmigrante*. Inèdit, Terrassa.

situació econòmica real de la família.¹³

- Identificar el nivell d'estudis i els coneixements lingüístics.
- Conèixer els rols domèstics que desenvolupen, apropar-nos als valors i costums que condicionen la vida familiar i identificar els canvis que s'estan produint.
- Aproximar-nos als costums, estils de vida i valors que influeixen directament en les relacions socials dins del mateix col·lectiu i en relació amb la població autòctona.

3.3. Prioritzar les necessitats socials, educatives i sanitàries de les dones extracomunitàries, tractant com a cas paradigmàtic a Granollers, les dones marroquines:

- Identificar les necessitats educatives¹⁴ (coneixement de les llengües vernacles, informació sobre valors i costums del país d'acollida, orientació sobre l'ús dels serveis socials i escolars, orientació sobre problemes legals, promoció específica als llocs de treball, etc.).
- Identificar les necessitats sanitàries¹⁵ (orientació sobre l'ús del sistema sanitari, canvis soferts en l'alimentació i altres hàbits, la cura dels infants i dels ancians, la cura de les mateixes dones, etc.).
- Identificar les necessitats socials (condicions de vida, com inverteixen el temps d'oci, relacions amb el mateix grup i amb d'altres comunitats, etc.).
- Prioritzar les necessitats educatives, sanitàries i socials que requereixin una actuació amb caràcter urgent a partir d'una anàlisi de la realitat.

3.4. Proposar un pla d'actuació davant de les necessitats socials, educatives i sanitàries de les comunitats immigrants que requereixen una intervenció eficaç tant a curt com a llarg termini:

- Marcar unes finalitats aplicades concretes i realistes segons les necessitats detectades com a prioritàries.
- Dissenyar activitats de formació (jornades, tallers, cursos...) i socials (afavorir la vida associativa, l'atenció a les necessitats grupals i la solució de problemes col·lectius) orientades a les dones immigrants i autòctones.

¹⁴ Formariz, Alfonso (2001). *Educació de persones adultes i immigració extracomunitària*. Fundació Jaume Bofill, Barcelona.

¹⁵ A.D. (1996). *L'atenció sanitària als immigrants. L'experiència del Consorci Sanitari de Mataró*. Fundació Serveis de Cultura Popular, Barcelona.

- Preveure la temporalització i els recursos humans i materials necessaris per portar a terme les activitats.
- Fixar un sistema d'avaluació coherent que permeti explicar i valorar els resultats de les accions realitzades i que permeti reconèixer els errors i els encerts de la pràctica per poder corregir-los en un futur.

4. Metodologia: El plantejament de la recerca

El que es pretén amb aquest projecte d'investigació és:

- a) Fer un estudi descriptiu i comparatiu de caràcter social per conèixer la situació real de les dones de procedència estrangera a Granollers i el seu entorn : com viuen i quines necessitats socials, culturals, educatives i sanitàries tenen. Aquest és un àmbit en principi desconegut i que es vol estudiar de forma detallada.
- b) Proposar una intervenció socioeducativa coherent després d'identificar els canvis que s'estan produint en l'àmbit familiar i grupal i els factors que dificulten la plena integració dels estrangers, tenint en compte les necessitats reals del col·lectiu a què es dirigeix.

Per aconseguir uns resultats fiables, la recerca es basarà primer en dades quantitatives per seguir amb un treball etnogràfic intensiu que permetrà utilitzar tècniques qualitatives:

- 1) En primer lloc hem de conèixer la presència real de dones immigrades a Granollers i per obtenir la informació pertinent sobre aquests col·lectius s'utilitzaran dades quantitatives ecològiques (material demogràfic: nombre de dones per districte, col·lectius que resideixen a Granollers...) i així podrem comparar i valorar les diferències segons el sexe i la procedència.
- 2) S'utilitzarà material bibliogràfic (teòric i pràctic) que ens ajudi a analitzar la problemàtica en estudi, bàsicament material sociològic i antropològic. Es destaca l'estudi d'etnografies, els treballs monogràfics i el buidatge d'articles.
- 3) I una vegada fet el primer buidatge de les dades es podrà passar al treball etnogràfic qualitatiu. La majoria d'estudis sobre immigració prescindeixen de la investigació directa, la qual és imprescindible

per fomentar els resultats en una recerca d'aquest tipus, ja que ens interessa conèixer de primera mà el que pensen i senten els agents socials implicats i així poder estudiar els fenòmens socials en el propi entorn natural on succeeixen. Aquest tipus d'informació serà imprescindible en la recerca que ens ocupa:

190 Observació directa i participant en els àmbits on es troben els col·lectius de dones (escola de mares, col·legis, centres d'atenció primària i llocs de reunió en el temps lliure) i amb l'ajuda d'un diari de camp.

- Observació indirecta: A partir de les dades que ens puguin proporcionar altres persones (informants clau d'associacions o d'altres estaments).

- Entrevistes semiestructurades: A causa de la informació que es vol obtenir, és important preparar un guió d'entrevista, però deixant algunes preguntes obertes per introduir diversos temes segons l'ocasió, mantenint sobretot una conversació fluida.

TRETS GENERALS DE LES ENTREVISTES:

- 1) Es vol reconstruir, les històries de vida de dones de diferents ètnies, edats i classes socials.
- 2) Els qüestionaris es dividiran en diferents subapartats segons el tema que es desenvolupi, i contindran una fitxa tècnica que permeti comparar les dones.
- 3) La duració serà variable segons la disponibilitat de les dones, però en cap cas serà inferior a una hora i mitja.
- 4) Les converses es gravaran amb magnetòfon i es redactaran per a l'anàlisi ulterior.

4) Una vegada recollida tota la informació es passarà a fer una anàlisi en profunditat per poder proposar una intervenció sobre les necessitats prioritàries del col·lectiu en estudi.

Tot i obtenir dades de tots els col·lectius de dones extracomunitàries es centraran els esforços, sobretot en l'anàlisi, en les dones d'origen magribí.

Quant a les propostes d'actuació encara és molt aviat per avançar massa dades, però sí que es pot destacar la importància de formar mediadors i medidores¹⁶ de les dues o més cultures en contacte, és a dir, mediadors/es de la societat d'acollida i mediadors/es de la societat de procedència, per poder treballar conjuntament qualsevol interferència en els processos d'integració i evitar així arribar a situacions de conflicte. No tots, per molt bona voluntat que hi posem, podem fer de mediadors. No n'hi ha prou a ser mestre, metge, psicòleg o advocat: és necessària una formació específica en altres cultures (en el cas de mediadors/es autòctons) o bé ser un immigrant format prioritàriament en el camp social.

La tasca dels mediadors i educadors interculturals serà molt útil a la llarga per identificar tant els problemes que es deriven de la convivència de gentes diferents com per fer-nos adonar que : la diversitat és riquesa.

Judit Acosta i Rión

Infermera, antropòloga i medidora cultural

¹⁶ A.D. (2000). *La mediació intercultural. Ofici o funció?*. Debats e l'Aula Provença, Barcelona.